

INDUSTRIJA, KOJE NESTAJE.

Industrija tkanja, što je nekad u Dubrovniku — gradu i okolici — u velike cvala, ide, da posve iščezne.

Već u prvim mojim godinama odmah sam uvidila ovu nedaću i nagovarala sam mlade da se uče, ali bijaše uzalud.

Da bi se barem sačuvao pojam ove vještine. zamolim neku osobito vrlu tkalicu¹ da bi mi izradila po jedan metar, kao uzorak, svih onih motiva što je još ona sama umjela tkati. Ovaj je posao zahtijevao mnogo ustrpljenstva i dangube. Svaki pojedini motiv, morala je napose pripremiti i uvesti u niti a sve to, za samo metar duljine. No ipak, ona meni učini tu osobitu ljubav te mi izradi neko 20 komada različitih uzoraka, što su bili dostojni najveće pažnje i pohvale. Svaki uzorak nosio je ime po načinu tkanja; n. p. na postovsku, na prestupaje, na granariz, na škatulice, na šestorce, na osmerce, na rašicu, na ciparsku i t. d., i t. d.

Na granariz, škatulice, šestorce i osmerce, bili su obični motivi za domaće napise i ručiničice.

Na ciparsku, rijetko se je tkalo, a malo je koja tkalica i umjela tkati. Ovaj način tkanja upotrebljavao se je onda, kad je osnova bila pamučna, a potka vunena, pa bi se željelo da sama vuna iskoči na lice, a da se pamuk ne vidi².

U Cavtatu, gdje su u staro doba ljudi bili skoro svi pomorci, žene — za osutnosti svojih ljudi — bavile su se uopće tkanjem.

Pod republikom i djevojčice boljih kuća naučile bi tkati, pa bilo im ili ne bilo potreba služiti se ovim zanatom. Ne zato da one nijesu učile i druge radnje: kao n. pr. razno švenje³, vezivo bijelo⁴, šareno i zlatno⁵, razno pletivo⁶; razne picilje⁷ bilo

na kuku, bilo na žicu iglicu⁸ ili na kamiliće⁹ pa rad grmjelicama¹⁰ itd. itd.

Cavtajke su bile na glasu kao izvrsne tkalice, One su tkale za cijelo konavle bilo prtено bilo vuneno¹¹, pa muške i ženske pasove¹², torbice, opregače itd.

Bolje kuće imale su male elegantne razbojce; na ovim su se tkali pasovi¹³, poramenice¹⁴, podveze i razna kurdjelica¹⁵.

Svilene muške podveze¹⁶, tkale su na malim razbojcima djevojčice, jer je to bio lakši i zanimljiviji rad.

Na posebnim malim elegantnim razbojcima tkale su se svilene, zlatne i prtene kerice¹⁷.

⁸ Lijep uzorak čuvam u mojoj zbirci.

⁹ Kamilić zvali su u Dubrovniku i Cavtatu ono, što Nijemci zovu Klöppel. — Ima ih u mojoj zbirci.

¹⁰ Bio je običaj, da vjerenica dariva vjereniku tobočić za novce ili kesu za duhan, izradjene svojom rukom. Ovo je bilo često izradjeno grmjelicama (perlette). Jedna od ovih kesica čuva se u Bogišićevu museumu u Cavtatu. Pračice, zvale su se prosto pletene novčarke i upotrebljavali su ih Konavljani. Drvenih kalupa za toboce ima u mojoj zbirci.

¹¹ Kočetno nije se tkalo u Cavtatu.

¹² Ženski pas zove se u Konavlima t k a n i c a

¹³ Nazad 30 godina neka je gospodja izatkala kao kršteni dar, bijeli uzorkovani pas. Na ovome je bio vijenac a po sredini početna slova.

¹⁴ Svilene poramenice što su pripadale dru. N. Lepešu nalaze se u mojoj zbirci; poklonila mi ih je gosp. Pavle Lepeš.

¹⁵ Kurdjelica iz crne svile 2 cm. široka, tkala se je u Dubrovniku na veliko i razašiljala u trgovinu. Tada su bile u modi ženske crevljice veoma otvorene, pa su se izpriječavale noge crnom svilenom kurdjelicom, kao što se danas običava kod kupanja. Zadnje, što su u Dubrovniku — gradu — nosile ovu modu bile su gospodje sestre Lepešice, (one su doma same šile crevljice), a u Cavtatu Ane Kocelj-Tire.

¹⁶ Svilene podveze tkale su se iz crveno tmaste svile izpriječano četvorinama iz bijele svile. Bile su duge 120 mm., a široke, 45 mm., a dovršivale su zlatnim kitama. Nosili su ih seljaci u Župi dubrovačkoj. Danas su van običaja, pa se davno više ne tču. Jedna takova podveza ima u mojoj zbirci.

¹⁷ Razbojca na kome su se tkale kerice nalazi se u mojoj zbirci (vidi sliku). Svilene crne, bijele i šarene kerice služile su za nakit ženskih haljina ponajviše, a bijele i zlatne za konavoske pokrivače, koje su onda bile u običaju.

Kerice, talijanski „frange“ („Frangia, guarnizione da mettersi all' estremita delle vesti“ Fanfani).

¹ Katica Kazilari — Žvizda.

² U mome uzorku, da bolje bude istaknut način ciparskog tkanja, bila sam dala crvenu potku na bijelu osnovu. Lice u mojem uzorku bilo je samo crveno i ako je osnova bila bijela.

³ Djevojčice u Cavtatu mnogo su se bavile bijelim šivanjem. Narudžbe su primale iz Rusije, Carigrada, Atene i Aleksandrije, odakle su primale i tako zvanu finu k o s t a n c u — postav. — Najviše su radile bijele muške košulje; ovim su bila prsa iz finih g i b i č a. Za ovaj posao morale su brojiti i vaditi žice, pa onda točno namicati dvije žice na iglu, a dvije pod iglu.

⁴ Na glasu ubručici za nevjestu.

⁵ Cavtajke su izpunjale zlatom konavosko žensko poprsje, tako znanu z l a t n i c u.

⁶ Spominjem se, u mojem djetinjstvu, da su spleli u Cavtatu, nekome turskome paši u Carigradu, komaricu za 160 fiorina; — velika cijena za ono doba.

⁷ U Dubrovniku čipke zovu picilj, što dolazi od talijanske riječi „pizzo“.

Cavtajke su imale svoj cijenik po vrsti tkanine, ali osim plate u novcu bila je u običaju tako zvana u žina tkalici¹⁸.

Konavoske su kuće držale svedj istu tkalicu, tako da bi to prešlo od koljena do koljena.

Žalibože danas u Cavtatu šivaći stroj potisnuo je razboj i bit će tu još samo koje desetak tkalica. Stare izumiru a mlade se ne uče tkati. Konavske u pomanjkanju tkalica, usilovane su kupovati tkanine s dvora a svoje sirove proizvode sasvim zabataliti.

Što da rečem o Dubrovniku — gradu — gdje je još nazad koje 50—60 godina ova industrija bila u cvatu? — Malo je bilo kuća na Prijekomu, pod Minčetom, pod Jezuvitima i Sv. Marijom gdje nije bilo tkalice. Na velikome glasu bila je dubrovačka raša¹⁹, ... što se je ne samo prodavala po dubrovačkim dućanima, nego se je razašiljala s brodima preko mora.

Napose su bile pak one tkalice, koje su se bavile samo svilenom tkaninom²⁰. Kao osobito vrijedna a istodobno i zadnja gradska tkalica, koja se je samo svilenim tkanje m bavila, bila je gospodja Roza Vlahušić²¹.

A danas? moguće da ima još koja skromna starica, te se bavi tkanjem, ali ne više svilom, osim gospodje Kate Glumac na Kanalu.

Što se zna, danas se u Dubrovniku bave tkanjem

¹⁸ Užina se zvala ono jelo: što su ju konavočke — osim plate u novcu po metru — nosile svojoj tkalici. Užina bi bila kako bi bilo koje godišnje doba. Nije falilo slanoga mesa, sala, ulja, vina, pogače, brašna, žita, sočiva, krtole, luka, kupusa, groždja, smokava itd. itd. Često bi konavočke nešto donijele tkalici i onda, kad bi došle da vide, je li gotova ili u koje je doba radnja. Konavoka nije nigda prazna došla pa je često užina čak nadmašivala platu po metru u novcu. Rečenica je: „Konavoka dodje i krušna i rušna. — Dobro je kući, gdje opanak dodje.”

¹⁹ Sirova vuna dolazila je iz okolice i prodavala se je na Taboru (dubrovačkom predgrađu na Pločama). Ova bi se vuna u gradu pripravila za tkanje. Bile su posebne žene, koje su se napose bavile pranjem, predivom, motanjem, navijanjem itd. itd.

²⁰ Vladike su nosile svilene haljine, a pućanke iz fine raše n a k a p u, često raše potkane svilom (vuna i svila). — Spominjem se svilenom-vunenih haljina, što ih je majka čuvala na uspomenu svoje majke. Ovakove skupe haljine, jednostavnog kroja, mogle su trajati cijeli vijek i baštinit se.

²¹ Brda gospodje Roze, nalaze se u mojoj zbirci.

dumne trećoredke u Siguratu, u Tri crkve i na Dančama²².

Na Kanalu još tke svilene ubručiće gospodja Kate Glumac²³. Ona tče ubručiće iz čiste domaće svile, koju ona kupuje sirovu te pripravlja i mast kod kuće. Pripovijeda, da svila, dok udje u ubručić, prodje preko ruke 14 puta. Ovi ubručići su trovrtni t. j. na četvorine, tkani iz tmasto crvene i crne svile²⁴. na rašicu iz crveno-crne sa pokrajnim pāsima iz tmasto zelene svile, pa iz bavele dvošareni²⁵. — Pore najviše tče za neke trgovce u Dalmaciji.

Ona žali da joj svake godine to manje donose na prodaju svilu, pa u pomanjkanju ove, da će biti usilovana ostaviti ovaj obrt. Žali i to, da joj ponestaje ženā, što su joj prele svilu. Ima samo još jednu samu staru ženu, te joj prede, a mora joj plaćati dvostruko od onoga, što joj je nekad plaćala²⁶.

Nema nade, da bi netko naslijedio u obrtu gospodju Glumac, pa na žalost s njome izumire davni dubrovački obrt svilenog tkanja.

Svuđ naokolo, pa i po dubrovačkim otocima, gdje je nekad industrija tkanja bila u najboljem cvatu, ide danomice sve na manje, te je, po svim znacima nestaje za uvijek.

²² Dumne na Dančamu tču tako zvane kopete t. j. m u t a p e, kojim je osnova debeli pamuk, a potka iztržene razne krpe.

²³ Posjetila sam ovu simpatičnu staricu, dne 19. juna t. g. Uzprkos njezinoj visokoj starosti, oči joj dobro služe, pa zdrava i čila za svojim obljubljenim strojem sjedi i tče. Gospodja Kate Glumac, rodi se u Lišču u Primorju godine 1824. Ona dodje kao dijete od samih 8 godina kod gospodje Klare Žitković, kod koje nauči i baštini obrt tkanja svilenih ubručića. Klara Žitković pak, bila je primila od svoje majke, a ova od gospodje Klare Pezelj; tako ova industrija u istoj kući prošla je tri koljena. Kuća je bila više puta pohvaljena i obdarena diplomama i medaljama. Gospodja Glumac čuva kao najveću svetinju dvije kolajne, mjedenu i srebrnu, podijeljene kući uz pohvalu i priznanje na pokrajinskoj izložbi godine 1875.

²⁴ Ovi se zovu u Dubrovniku „Ubručići dumanjski” jer ih kod kuće nose na glavi dumne trećoredke. Prije su ih upotrebljavali kao dar onim, te su šmrkali t a b a k, pa su ih kao takove zvali: t a b a k a š i. Dosta su skupi: stoje 10—12 kruna po komadu.

²⁵ Sva ova razna tri ubručića, nalaze se u mojoj zbirci. Gospodja Glumac izradila mi ih je pred koje desetak godina.

²⁶ Prije su za njezinu kuću prele ne samo žene iz puka, već i same vladike. Ove kad bi se umračilo, uzele bi svoj košić, klupko svile i vretence, pa s ovom radnjom hodile su jedna u druge na posjet. Za kuću gospodje Glumac prela je kroz neprekinitih 20 godina, čestita vladika, gospodja Mare Nikše Sarake, pa tako isto, dvije pućanke tetke g. kanonika Ljepopili.